

6. Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI-XVIII століть: У 2 кн. Книга друга: Розвинене барокко. Пізне барокко / А. Шевчук. – К.: Либідь, 2005. – 728 с.
7. Соболев В. Дух Мазепи в діях та «Діаріуші» його наступника (на матеріалі факсиміле Его-документа Пилипа Орлика) / В. Соболев // Історія. – 2009. – № 9(100). – С. 59-65.
8. Соболев В. Українська дипломатія в подорожньому щоденнику Пилипа Орлика / В. Соболев // Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії: Зб. наук. пр. – К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2007. – Вип. 7. – С. 186-192.
9. Бовуа Д. «Щоденник» Пилипа Орлика: від міражу вигнанця до українського міфу / Д. Бовуа // Український археографічний щорічник. Нова серія. Випуск 8/9. – Київ – Нью-Йорк, 2004. – С. 332-335.
10. Шевчук В. Козацька держава / В. Шевчук. – К.: Абрис, 1995. – 392 с.

Ожиганов Д.І.

науковий співробітник,

Центральний державний науково-технічний архів України

ВІДОМОСТІ ПРО БУДІВЕЛЬНУ ТЕХНІКУ ХХ СТОЛІТТЯ У ДОКУМЕНТАХ ЦДНТА УКРАЇНИ

Стрімке зростання кількості будівництв об'єктів інфраструктури та житлового фонду, що спостерігається в Україні протягом останнього десятиліття, зумовило підвищення інтересу дослідників до історії розвитку будівельної техніки. Питання, як і чим будували раніше, набуває все більшої актуальності.

Дослідники історії науки і техніки лише нещодавно звернули увагу на лакуни, що утворилися внаслідок недостатнього вивчення науково-технічної документації, присвяченої особливостям зведення споруд. Насамперед це стосується машин і пристроїв, за допомогою яких зводилися численні багатоповерхівки, корпуси промислових підприємств, шкіл, лікарень та інших будівель, без знання про які не можна створити цілісну картину еволюції та основних тенденцій у промислово-цивільному будівництві.

Керуючись бажанням доповнити знання про розвиток будівельної галузі в Україні протягом ХХ століття інформацією про будівельну техніку, в рамках статті було вирішено розглянути науково-технічну документацію двох фондоутворювачів Центрального державного науково-технічного архіву (ЦДНТА) України, які зосереджують найбільш ґрунтовний масив з означеної теми.

Переважну більшість документації, присвяченої будівельній техніці зібрано у фонді Колективного підприємства проектний і науково-дослідний інститут «Харківський ПромбудНДІпроект» (без відомчої підлеглості), м. Харків (фонд Р-2, комплекс 3-4). У 1963 р. Харківський «ПромбудНДІпроект» об'єднано з Південним науково-дослідним інститутом з будівництва («ЮжНИИ»). Документи останнього потрапили до технічного архіву Харківського «ПромбудНДІпроекту», а звідти – на державне зберігання у ЦДНТА України, як такі, що мають особливу цінність з точки зору розвитку науки і техніки [2, арк. 135-168].

Одним з напрямків діяльності «ЮжНИИ» була розробка машин і приладів, що використовувалися на будівництві промислових споруд у європейській частині СРСР. З-поміж механізмів, розроблених у 50-х роках ХХ століття співробітниками лабораторії експериментальних механізмів «ЮжНИИ» під керівництвом С. Н. Біленка, уваги заслуговує проект високочастотного розчинного вібраційного насоса для перекачування будівельних розчинів.

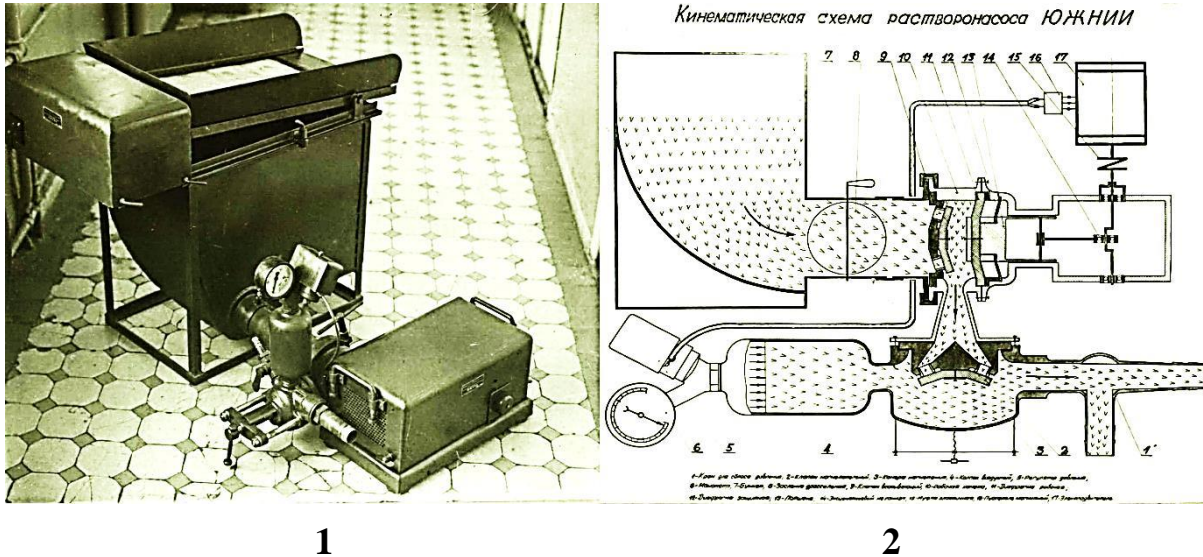

Рис. 1. Високочастотний (вібраційний) розчинонасос конструкції ЮжНИИ. Фото загального виду

Джерело: [5, арк. 26]

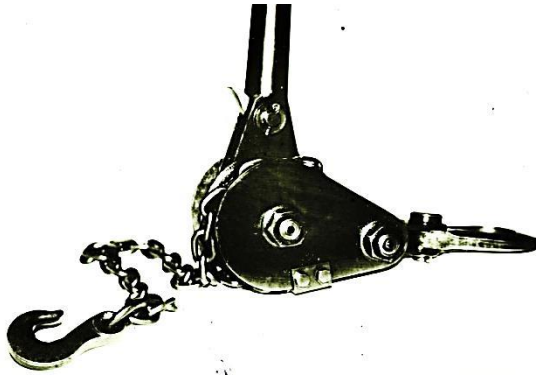
Рис. 2. Кінематична схема високочастотного (вібраційного) розчинонасосу конструкції ЮжНИИ. Фото схеми

Джерело: [5, арк. 26]

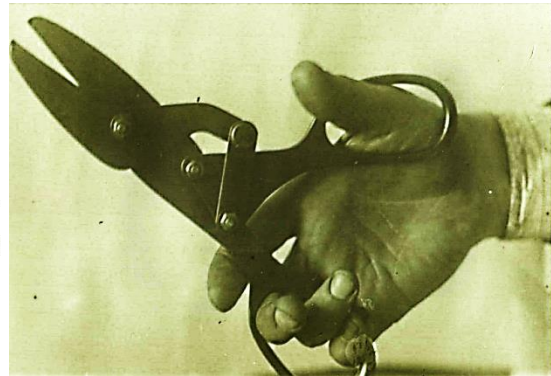
Спроекований харківськими інженерами високочастотний розчинонасос було презентовано на Другому Всесоюзному конкурсі на кращу конструкцію машини для штукатурних робіт, який проводився у Москві в липні – серпні 1952 року. У науково-технічному звіті розробники пристосування вказували, що розчинонасос конструкції «ЮжНИИ» отримав позитивні оцінки від організаторів та відвідувачів конкурсу, які відзначали, між іншим, високі експлуатаційні показники, малі габарити і малу вагу конструкції. [5, арк. 7; 7, арк. 39].

Для потреб промислового і цивільного будівництва інститутом розроблялися нові види механізованого інструменту (ручних машин), який мав невеликі розміри і вагу та являв собою компактну конструкцію. За умови спільного використання великогабаритних будівельних машин і механізованого інструменту можна було досягти максимальної механізації будівельних робіт.

Також «ЮжНИИ» розробляв прилади для покращення експлуатаційних характеристик габаритних машин. Лабораторія автоматики під керівництвом О.М. Віницького проекти електромеханічного обмежувача для баштових кранів БКСМ-5-5А та установки для натягу арматури, які знайшли широке розповсюдження на будівництвах панельних п'ятиповерхових будинків, а також використовувалися для механізації транспортних і монтажних робіт.

3

4

Рис. 3. Ланцюгова таль для горизонтального переміщення вантажів конструкції ЮжНИИ. Фото загального виду

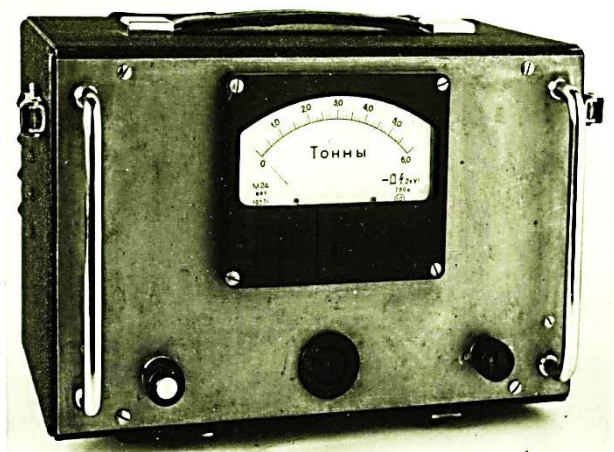
Джерело: [3, арк. 23]

Рис. 4. Ножиці для різання покрівельного заліза конструкції ЮжНИИ. Фото загального виду

Джерело: [4, арк. 25]

5

6

Рис. 5. Установка для натягу арматури та вимірювання зусиль, що сприймаються анкерними пристроями конструкції ЮжНИИ. Фото загального виду

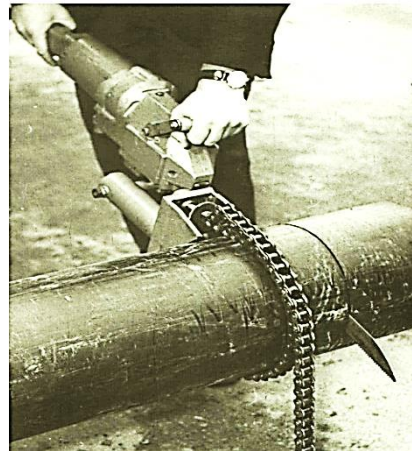
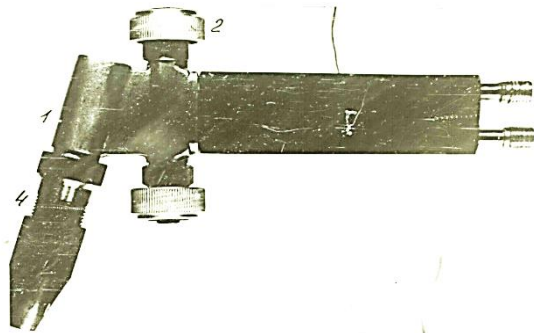
Джерело: [9, арк. 33]

Рис. 6 Електромеханічний обмежувач вантажопідйомності баштового крану БКСМ-5-5А конструкції ЮжНИИ. Фото загального виду

Джерело: [8, арк. 47]

Багато зразків будівельної техніки зберігається у фонді Київської філії Всесоюзного науково-дослідного інституту з монтажних і спеціальних будівельних робіт «ВНДІмонтажспецбуд» Міністерства монтажних і спеціальних будівельних робіт СРСР, м. Київ (фонд Р-208, комплекс 3-69). До кола завдань, які вирішувалися Інститутом входила розробка ручного

інструменту для механізації будівництва великих промислових об'єктів та об'єктів житлового фонду (зокрема, газополум'яної горілки, електроножівки для обробки труб із полімерних матеріалів та інших пристосувань).

7 8

Рис. 7. Газополум'яна горілка ГП-1-66 конструкції київської філії «ВНДІмонтажспецбуд». Фото загального виду

Джерело: [10, арк. 43]

Рис. 8. Електроножівка. конструкції київської філії «ВНДІмонтажспецбуд». Фото загального виду

Джерело: [11, арк. 17]

Склалося так, що організації-розробники не передають на державне зберігання у ЦДНТА України документацію розповсюджених зразків будівельної техніки (баштові будівельні крани, бульдозери, машини для ущільнення ґрунту або асфальту, екскаватори тощо), роботу яких ми можемо спостерігати кожен день.

Без перебільшення можна сказати, що проблема розвитку будівельної галузі є однією з найменш досліджених в історії науки і техніки України ХХ століття. Виходячи з цього, в 2015 році співробітниками відділу використання інформації документів ЦДНТА України було підготовлено виставку он-лайн, розміщену на офіційному сайті установи [1], а також довідково-інформаційне видання «Будівельна техніка у документах ЦДНТА України», яке ґрунтовно висвітлює склад і зміст архівної документації з означеної проблеми.

На жаль, у рамках статті вдалося висвітлити лише незначну кількість зразків будівельної техніки, проекти якої зберігаються у фондах архіву, проте, розробки згаданих науково-дослідних інститутів дають уявлення про вітчизняну будівельну техніку ХХ століття.

Список використаних джерел:

1. Виставки on-line. Будівельна техніка ХХ століття (за документами ЦДНТА України) [Електронний ресурс] // Веб-сайт Центрального державного науково-технічного архіву України. – Режим доступу: <http://www.archive.gov.ua/ukr/viewexhibitions/70.html> – Назва з екрана. – Станом на 25.11.2016.
2. ЦДНТА України, справа фонду Р-2, арк. 135-168 Історична довідка «Историческая справка от 5 ноября 1962 года», 1962 р.

3. ЦДНТА України, ф. Р-2, к. 3-4, оп. 1, од. зб. 14, арк. 23. Звіт «ЮжНИИ»: «Новые типы высокопроизводительных ручных инструментов». 1948 р.
4. ЦДНТА України, ф. Р-2, к. 3-4, оп. 1, од. зб. 14, арк. 25. Звіт «ЮжНИИ»: «Новые типы высокопроизводительных ручных инструментов». 1948 р.
5. ЦДНТА України, ф. Р-2, к. 3-4, оп. 1, од. зб. 43, 108 арк.
6. ЦДНТА України, ф. Р-2, к. 3-4, оп. 1, од. зб. 43, арк. 26. Звіт про науково-дослідну роботу «ЮжНИИ»: Исследование по созданию новых типов вибрационных насосов для перекачки строительных растворов». 1952 р.
7. ЦДНТА України, ф. Р-2, к. 3-4, оп. 1, од. зб. 62, 59 арк.
8. ЦДНТА України, ф. Р-2, к. 3-4, оп. 1, од. зб. 97, арк. 47. Звіт «ЮжНИИ»: «Автоматизация управления башенным краном БКСМ-5-5А». 1957 р.
9. ЦДНТА України, ф. Р-2, к. 3-4, оп. 1, од. зб. 109, арк. 33. Звіт «ЮжНИИ»: «Исследование прочности, трещиноустойчивости и жесткости сборных и предварительно-напряженных железобетонных конструкций из обычного и активизированного бетона и оказание технической помощи строительным и проектным организациям по внедрению в строительство новых эффективных видов сборных и предварительно-напряженных железобетонных конструкций» 1957 р.
10. ЦДНТА України, ф. Р-208, к. 3-69, оп. 2, од. зб. 17, арк. 43. Звіт Київської філії «ВНДІмонтажспецбуду»: «Совершенствование технологии монтажа технологических трубопроводов». 1969 р.
11. ЦДНТА України, ф. Р-208, к. 3-69, оп. 2, од. зб. 30, арк. 17. Звіт Київської філії «ВНДІмонтажспецбуду»: «Совершенствование технологии и механизации монтажных работ». 1970 р.

Попович В.В.

студент,

Науковий керівник: Журавльов Д.В.

кандидат історичних наук, доцент,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ПРИЧИНИ ПОРАЗКИ ПРАВОФЛАНГОВИХ ДИВІЗІЙ 6-Ї АРМІЇ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ НА БАЛАКЛІЙСЬКОМУ НАПРЯМКУ В СІЧНІ 1942 РОКУ

Барвінківсько-Лозівська наступальна операція розпочалась 18 січня 1942 року. В рамках цього наступу перед Червоною Армією ставились амбітні завдання. За 15-17 днів операції червоноармійці мали звільнити Харків, Дніпропетровськ і оточити 1-шу танкову армію Вермахту в районі Донбасу. В наступі брали участь частини Південного та Південно-Західного фронтів. 6-та армія Південно-Західного фронту мала розбити німецькі дивізії в районі Балаклії та Ізюму. Перед нею ставились завдання прорвати фронт та створити умови для введення в дію 6-го кавалерійського корпусу. В подальшому 6-та армія мала просуватись на південний захід від Харкова і цим маневром допомогти 38-ій армії оволодіти містом [1, с. 1].

В літературі дана тема згадується і в мемуарах, і в наукових працях. Однак традиційно їй приділяють набагато менше уваги, ніж скажімо, подіям весни 1942-го, чи 1943-го років. Загалом Барвінківсько-Лозівська операція згадується в них в контексті інших наступів (зокрема травневого), в якості передумов. Тож